

... У працу маёй рэспублікі

У нашы дні цяжка каго-небудзь здзівіць гадзіннікам, хоць існуюць на свеце тысячы самых разнастайных хранометраў — сонечныя, механічныя, ручныя, насценныя, вежавыя, з паравым прыводам, электрычныя і г. д. Есць нават музеі гадзіннікаў, у якіх сабраны апараты самых неверагодных канструкцый.

І ўсё ж Дзіма Брылёў вырашыў сканструяваць свой гадзіннік, не падобны на іншыя. І сканструяваў — электронны, на чатырох лагічных мікрасхемах, са срэбным званочкам і... са знаёмай усім мелодыяй «Падмаскоўных вечароў».

Націскаеш на блакітную клавішу гадзінніка, і Дзімаў хранометр ажывае: успыхвае зялёным святлом табло-цыферблат, перамігваюцца лічбы-секунды, лічбы-мінуты, лічбы-гадзіны. Прайшла гадзіна, і чуецца прыгожая мелодыя... Што і казаць, уразіў Дзіма і сяброў-аднакласнікаў, і настаўнікаў, і тату з мамай.

Вядома, гадзіннік можна набыць вельмі проста: папрасіў у бацькоў грошай, пайшоў у магазін, і перад табой шмат найсучаснейшых хранометраў. Але, па-першае, Дзіма хоць і вучыцца тол'кі ў шостым класе, а разважае па-даросламу: купіць — гэта элементарна, а ўсё звышэлементарнае — нецікава. Па-другое, лічыць хлопчык, спажывецкія схільнасці не могуць прынесці сапраўднага задавальнення. Большасць школьнікаў, якія носяць на руках электронныя гадзіннікі, наўрад ці маюць дакладнае ўяўленне, як яны працуюць.

Пра асноўнае Дзіма, з уласцівай яму сціпласцю, прамаўчаў. А заключалася яно ў тым, што сканструяваны хлопчыкам апарат з поспехам дэманстраваўся на ВДНГ СССР. На выстаўцы было прадстаўлена яшчэ каля трыццаці работ юных канструюючых 22-й сярэдняй школы горада Магілёва. Паехалі ў Маскву лепшыя вучні, тыя, кім па праву ганарыцца школа. І не толькі школа, а і падшэфныя прадпрыемствы — Магілёўскі доследна-эксперыментальны завод сродкаў механізацыі і аўтаматызацыі, Магілёўэнерга, будаўнічае ўпраўленне № 2 Магілёўскага аддзялення Беларускай чыгункі.

Высокі гонар выпаў на долю Дзімы Навіцкага і Сярожы Церахава. Менавіта яны павінны былі прадстаўляць тэхнічную творчасць школы. І дзе?! На галоўнай выстаўцы краіны!

- Чым жа заслужылі такі гонар вучні?

- Працай заслужылі,— значае дырэктар школы, заслужаны настаўнік БССР Мікалай Фролавіч Падсіткаў,— творчай працай... А пачыналася ўсё з простага, са школьных тэхнічных гурткоў. Дарэчы, уся сістэма тэхнічнай творчасці ў нашай школе пабудавана па гэтаму прынцыпу: ад простага да складанага. Першакласнікі з дапамогай старэйшых вучняў займаюцца пачатковым канструяваннем. Другакласнікі і трэцякласнікі — тэхнічным канструяваннем. А далей кожны можа выбраць гурток па свайму жаданню, па свайму густу. Тут табе радыёканструктарскі, радыёэлектронікі і электроннай аўтаматыкі, вылічальнай тэхнікі і кібернетыкі. Вядома, напачатку была і матэрыяльная база слабай, і вопыту не хапала, затое было вялікае жаданне ствараць. А калі ёсць такое жаданне — многае становіцца па плячы.

Аднойчы, было гэта некалькі гадоў назад, завіталі ў школу шэфы з Магілёўэнерга і кажуць:

- Патрэбна ваша дапамога, юныя сябры. Для камплектна-трансфарматарных падстанцый, якія мы ўстанаўліваем па ўсёй вобласці, не хапае спецыяльных замкоў. Дэталь невялічкая, але без яе падстанцыю нельга здаваць у эксплуатацыю. Адным словам, патрэбны гэтыя самыя замкі.

- У часе той сустрэчы,— заўважыў настаўнік працы, заслужаны настаўнік БССР Сцяпан Іванавіч Слідскі,— ніхто з нашых гурткоўцаў нават не спытаў: а колькі ж такіх замкоў патрэбна? Усе з цікавасцю разглядалі замок даволі хітрай канструкцыі. І тут жа вырашылі дапамагчы сваім шэфам. Праз некалькі дзён на стале дырэктара школы ляжалі новыя бліскучыя замкі. І адрозніць іх ад тых, што прынеслі энергетыкі, было немагчыма.

- Малайцы! — ухвалілі работу юных умельцаў інжынеры, прадстаўнікі Магілёўэнерга.— Толькі трэба нам не дзесятак і нават не сто такіх замкоў, а некалькі тысяч.

Вось тады і нарадзілася ідэя заключыць працоўны дагавор з калектывам Магілёўэнерга. І ён быў заключаны, прычым з правам падрадчыка, гэта значыць школьнікаў, наўдасканаленне канструкцыі трансфарматарнага замка. Права гэтае ніхто і не аспрэчваў, бо дарослыя выдатна ведалі пра дасягненні юных умельцаў — токараў, канструктараў, электроншчыкаў. Пад кіраўніцтвам вопытных педагогаў школьнікі канструявалі, збіралі апараты, якія і многім дарослым не пад сілу. Вось толькі невялікі пералік: узмацняльнік нізкай частаты, электронны ацылограф, механічная нажоўка для рэзання металу, дзеючая мадэль пнеўматычнага прэса і многія іншыя. Некаторыя з распрацовак ужо на той час былі адзначаны шматлікімі прызамі і медалямі.

Як бы там ні было, заказ энергетыкаў захапіў усіх. Прыцягвала сапраўдная работа, сур'ёзная справа, тое, што заўсёды вабіць юных. Працавалі па прынцыпу — клас-брыгада. Неўзабаве з'явіліся і свае перадавікі, рацыяналізатары — Віталь Ралюк, Ігар Андрэйчыкаў, Сярожа Церахаў, Віця Мільто, Дзіма Навіцкі. Па ініцыятыве ШКБ — школьнага канструктарскага бюро — быў аб'яўлены конкурс на ўдасканаленне трансфарматарнага замка. І на стол ШКБ пасыпаліся праекты — дзесяткі самых разнастайных канструкцый. Сярожа Церахаў не спяшаўся са сваёй прапановай: доўга падлічваў, вычэрчваў, потым сваімі ж рукамі і па свайму праекту змайстраваў замок, які прынцыпова адрозніваўся ад папярэдняга. На суд журы і прадставіў яго. І якая ж была радасць, калі і праект, «і зроблены па ім механізм былі прызнаны лепшымі. Болей за ўсіх дзівіліся шэфы: Сярожаў замок у параўнанні з заводскім быў лепшым па ўсіх характарыстыках — меншых памераў, больш трывалы, а самае галоўнае — вельмі тэхналагічны пры вырабе.

Неўзабаве юныя майстры заключылі яшчэ адзін працоўны дагавор з энергетыкамі. Але цяпер заказ быў больш складаны — заціск для аўтаматычнага выключальніка. Вырабляць яго такім, як прапанавалі ў тэхбюро Магілёўэнерга, не было ніякай магчымасці. Па-першае, у школе няма ліцейнага цэха, каб рабіць суцэльныя адліўкі, па-другое, неабходна было распрацаваць больш эфектыўныя і надзейныя кантактныя гнёзды для трохфазнага выключальніка. На гэты раз над распрацоўкай новага праекта працавала ўсё КБ на чале з Андрэем Шарапавым і Сярожам Церахавым. Штодня 12 хлопчыкаў заставаліся пасля ўрокаў у школьнай майстэрні і шчыравалі над новай канструкцыяй. Нарэшце настаў дзень, калі настаўнік працы Сцяпан Іванавіч трымаў у руках гатовы выключальнік.

- Той дзень быў для нас сапраўдным святам,— шчыра прызнаюцца Андрэй Хамук і Валера Арцёмаў.— І ні ў кога з нас не было сумнення, што ён пройдзе выпрабаванне. Так і здарылася: выключальнік, зроблены па праекту школьных умельцаў, вытрымаў экзамен і на трываласць, і на надзейнасць у эксплуатацыі.

- Самае цікавае,— заўважае Сцяпан Іванавіч,— што наш выключальнік у параўнанні з ранейшым пры аднолькавай награвальнасці ў паўтара раза эфектыўней прапускае

электрычны ток. Лічу, што школьнікі бліскуча справіліся з задачай, якую паставілі перад імі заказчыкі.

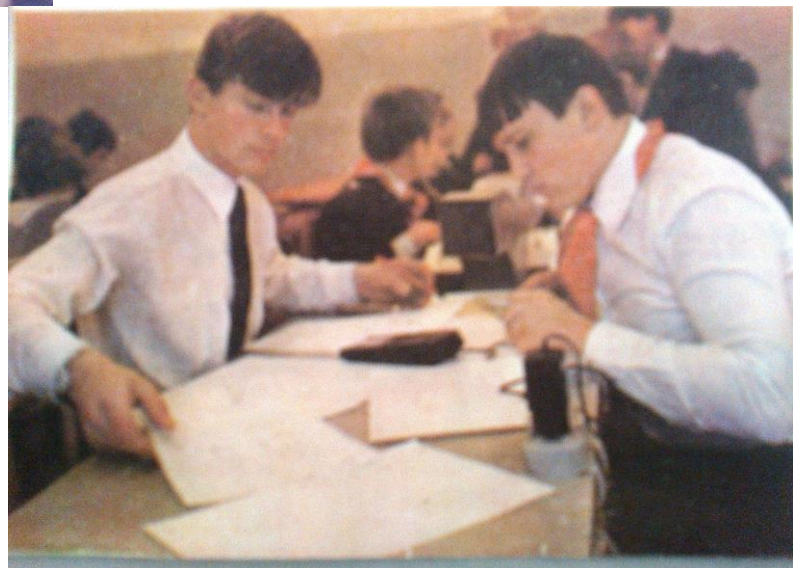
...Сярожу і Дзіму праводзілі ў Маскву ўсе члены школьнага канструктарскага бюро: упершыню яны ехалі ў сталіцу нашай Радзімы. Ехалі прадстаўляць свае работы, а заадно і пераняць лепшыя дасягненні сваіх равеснікаў з іншых рэспублік. «Мая праца ўліваецца ў працу маёй Рэспублікі» — такой была тэма ўсесаюзнага семінара, які меўся адбыцца на ВДНГ СССР. Сярожа Церахаў, яму было даручана выступіць на семінары з рэфератам, усю дарогу абдумваў свой даклад. Пра што ён раскажа? Ну, вядома ж, пра сваіх таварышаў па вучобе і працы, пра вопыт работы з шэфамі, пра тое, што школьныя працоўныя брыгады зарабілі ўжо каля чатырох тысяч рублёў. І што частка грошай была пералічана ў Савецкі фонд міру і, канечне, — пра школьнае КБ. А яшчэ пра тое, што тэхнічная творчасць — не проста захапленне, а надзейны памочнік у вучобе. Вось Дзіма Навіцкі. Тры гады назад яго лічылі безнадзейна адстаючым: тройкі суседнічалі з двойкамі. А зараз? За мінулую чвэрць — чацвёркі і пяцёркі!

І такія прыемныя перамены адбыліся з многімі вучнямі.

А Дзіма між тым пад перастук колаў думаў, як ступіць ён на Красную Плошчу, як наведае Маўзалея Уладзіміра Ільча Леніна, як паднімецца на Ленінскія горы, каб акінуць позіркам велічную Маскву.

А за вокнамі вагонаў мільгалі пералескі, прасёлкі, сустрэчныя цягнікі, масты. Хораша было на душы ў хлопчыкаў. Хораша, бо за спінай былі добрыя і важныя справы, а наперадзе — мары, светлыя і ўзнёслыя. І поезд імчаў іх наперад.

Г. ЧЫГІР, г. Магілёў, сярэдняя школа № 22

Сярожа ЦЕРАХАЎ і Дзіма НАВІЦКІ